

Udruženje mreža
za izgradnju mira

forumZFD

DEJAN LUČKA

Negiranje, glorifikovanje i odobravanje ratnih zločina u svjetlu prakse sudova i međunarodnih mehanizama za zaštitu ljudskih prava

Kratki prikaz odabrane prakse Evropskog suda za ljudska prava, Evropske komisije za ljudska prava i Komiteta za ljudska prava Ujedinjenih nacija vezane za slučajeve iz Njemačke, Austrije, Francuske i Švajcarske

DEJAN LUČKA

Negiranje, glorifikovanje i odobravanje ratnih zločina u svjetlu prakse sudova i međunarodnih mehanizama za zaštitu ljudskih prava

Kratki prikaz odabrane prakse Evropskog suda za ljudska prava, Evropske komisije za ljudska prava i Komiteta za ljudska prava Ujedinjenih nacija vezane za slučajeve iz Njemačke, Austrije, Francuske i Švajcarske

Sadržaj

Pregovor	1
Uvod	2
Pravna praksa	5
1. ODOBRAVANJE, PORICANJE, UMANJIVANJE I OPRAVDAVANJE ZLOČINA	5
<i>Slučaj Garaudy protiv Francuske</i>	5
<i>Slučaj Gollnisch protiv Francuske</i>	6
<i>Slučaj Marais protiv Francuske</i>	6
<i>Slučaj Nachtmann protiv Austrije</i>	7
<i>Slučaj Williamson protiv Njemačke</i>	7
<i>Slučaj Leroy protiv Francuske</i>	8
2. USMJERENOST RADNJI	9
<i>Slučaj D. I. protiv Njemačke</i>	9
<i>Slučaj Faurisson protiv Francuske</i>	9
<i>Slučaj X. protiv Njemačke</i>	10
3. NAMJERA – POTICANJE MRŽNJE ILI NASILJA	11
<i>Slučaj Remer protiv Njemačke</i>	11
<i>Slučaj Perinçek protiv Švajcarske</i>	12
4. DISTRIBUCIJA MATERIJALA	13
<i>Slučaj Rebhandl protiv Austrije</i>	13
<i>Slučaj Walendy protiv Njemačke</i>	14
5. VELIČANJE ZLOČINACA	15
<i>Slučaj Schimanek protiv Austrije</i>	15
6. KVALIFIKOVANA ODGOVORNOST	15
<i>Slučaj Pastörs protiv Njemačke</i>	15
<i>Slučaj F. P. protiv Njemačke</i>	16
Izvori	18

Skraćenice

BiH

Bosna i Hercegovina

Evropski sud

Evropski sud za ljudska prava

Evropska komisija; Komisija

Evropska komisija za ljudska prava

Evropska konvencija; Konvencija

Konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda
(Evropska konvencija o ljudskim pravima)

Komitet

Komitet za ljudska prava Ujedinjenih nacija

KZBiH; Krivični zakon

Krivični zakon Bosne i Hercegovine

Predgovor

Forum Civilna mirovna služba (forumZFD) i TRIAL International, kao dvije organizacije koje su u BiH aktivne u oblasti tranzicijske pravde i suočavanja s prošlošću, istinski su zabrinuti zbog javnog diskursa i političke atmosfere u BiH i njenim susjednim zemljama. Trenutno ne postoji politička volja za ozbiljno i konstruktivno suočavanje s prošlošću, izgradnju države na temelju vladavine prava, demokratskih vrijednosti i priznavanja utvrđenih sudskih činjenica. Umjesto toga, rat koji je okončan prije skoro tri decenije i dalje je prisutan u bosanskohercegovačkom društvu – između ostaloga danas se pojavljuje u muralima s likovima osuđenih ratnih zločinaca oslikanim u podijeljenim sredinama, grafitima fašističkih obilježja, javnim obraćanjima političara koji osporavaju utvrđene činjenice o ratnim zločinima, ali i u pojedinim medijima ili pak skandiranjima fašističkih slogana na sportskim događajima kojima se glorifikuju masakri ili njihovi počinitelji.

Iz tog razloga, od 2019. godine forumZFD i TRIAL International intenzivno rade na istraživanju i podizanju svijesti o problemu negiranja genocida, holokausta, zločina protiv čovječnosti i ratnih zločina i veličanja ratnih zločinaca u BiH te potrebi donošenja propisa ali i drugih mjera koje bi obeshrabrile, odvratile i zabranile takve radnje. U cilju educiranja javnosti o štetnim posljedicama negiranja utvrđenih činjenica o ratnim zločinima koji su se dogodili u BiH, ove organizacije objavile su publikaciju *Nazivanje ratnih zločina pravim imenom*, kao i dva kraća informativna prikaza ovog problema. Pored toga, napisale su ili podržale pisanje brojnih medijskih članaka i analiza te sarađivale s nekolicinom studenata i profesora koji se bave akademskim istraživanjima na ovu temu. S druge strane, u cilju podsticanja javne rasprave o ovoj temi, organizovale su diskusije fokusirane na predstavnike/ce organizacija civilnog društva, medija, akademske zajednice, udruženja žrtava ali i same građane i građanke BiH. Također, ove organizacije koriste i mehanizme izvještavanja u cilju informiranja i predstavljanja konkretnih preporuka međunarodnim institucijama kada je riječ o ovom problemu.

S ciljem umrežavanja, ove dvije organizacije započele su saradnju iz ove oblasti u 2022. godini s udruženjem Mreža za izgradnju mira koje okuplja 220 organizacija civilnog društva i škola u BiH kako bi intenzivirale rad na problemima koji se odnose na negiranje genocida, ratnih zločina i veličanje ratnih zločinaca u lokalnim zajednicama širom Bosne i Hercegovine i podsticanje učešća građana u procesima suočavanja s prošlošću.

Uvod

Visoki predstavnik u Bosni i Hercegovini je u julu 2021. godine dopunio član 145a *Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine* (KZBiH; Krivični zakon) kojim se reguliše izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora i netrpeljivosti. On je u Krivični zakon dodao nove stavove te nakon ove dopune član 145a sada glasi:

- 1) Ko javno izaziva ili raspiruje nacionalnu, rasnu ili vjersku mržnju, razdor ili netrpeljivost među konstitutivnim narodima i ostalima, kao i drugima koji žive ili borave u Bosni i Hercegovini, kazniće se kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine.
- 2) Ko javno podstrekne na nasilje ili mržnju usmjerenu protiv grupe osoba ili člana grupe određene s obzirom na rasu, boju kože, vjeroispovijest, porijeklo ili nacionalnu ili etničku pripadnost, ako takvo ponašanje ne predstavlja krivično djelo iz stava (1) ovog člana, kazniće se kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine.
- 3) Ko javno odobri, poretke, grubo umanjiti ili pokuša opravdati zločin genocida, zločin protiv čovječnosti ili ratni zločin utvrđen pravosnažnom presudom u skladu s Poveljom Međunarodnog vojnog suda pridruženom uz Londonski sporazum od 8. aprila 1945. ili Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju ili Međunarodnog krivičnog suda ili suda u Bosni i Hercegovini, a usmjereno je protiv grupe lica ili člana grupe određene s obzirom na rasu, boju kože, vjeroispovijest, porijeklo ili nacionalnu ili etničku pripadnost, i to na način koji bi mogao potaknuti na nasilje ili mržnju usmjerenu protiv takve grupe lica ili člana takve grupe, kazniće se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.
- 4) Ko krivično djelo iz stava (1) do (3) ovog člana izvrši tako da javnosti učini dostupnim ili joj distribuira letke, slike ili druge materijale, kazniće se kaznom zatvora od najmanje jedne godine.
- 5) Ako je krivično djelo iz stava (1) do (3) ovog člana počinjeno na način kojim se može poremetiti javni red i mir ili je prijetće, zlostavljajuće ili uvredljivo, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora od najmanje tri godine.
- 6) Ko dodijeli priznanje, nagradu, spomenicu, bilo kakav podsjetnik ili bilo kakvu privilegiju ili slično licu osuđenom pravosnažnom presudom za genocid, zločin protiv čovječnosti ili ratni zločin, ili imenuje javni objekat kao što je ulica, trg, park, most, institucija, ustanova, opština ili grad, naselje i naseljeno mjesto, ili slično, ili registruje naziv po ili prema licu osuđenom pravosnažnom presudom za genocid, zločin protiv čovječnosti ili ratni zločin, ili na bilo koji način veliča lice osuđeno pravosnažnom presudom za genocid, zločin protiv čovječnosti ili ratni zločin, kazniće se kaznom zatvora od najmanje tri godine.
- 7) Počinitelj krivičnog djela iz stava (1) do (4) ovog člana koji je dužnosnik ili odgovorno lice ili zaposlenik u instituciji vlasti ili bilo kojem organu koji se finansira putem javnog budžeta, kazniće se kaznom zatvora od najmanje tri godine.

Dakle, ovom dopunom Krivičnog zakona, između ostalog, zabranjeno je javno odobravanje, poricanje, grubo umanjivanje ili pokušavanje opravdavanja zločina genocida, zločina protiv čovječnosti ili ratnog zločina utvrđenih pravosnažnom presudom, kao i dodjela priznanja, nagrada, spomenica, bilo kakvog podsjetnika ili bilo kakve privilegije ili slično licu osuđenom pravosnažnom presudom za genocid, zločin protiv čovječnosti ili ratni zločin, ili imenovanje javnog objekta kao što su ulica, trg, park, most, institucija, ustanova, opština ili grad, naselje i naseljeno mjesto, ili slično, ili registrovanje naziva po ili prema licu osuđenom pravosnažnom presudom za genocid, zločin protiv čovječnosti ili ratni zločin, ili na bilo koji način veličanje lica osuđenog pravosnažnom presudom za genocid, zločin protiv čovječnosti ili ratni zločin.

Međutim, zbog novosti koje ove odredbe donose u pravni sistem Bosne i Hercegovine (BiH), pojavile su se nedoumice u vezi sa mogućnostima njihove primjene, odnosno kako će njihova primjena izgledati u praksi, naročito u pogledu toga kakav je *odnos slobode izražavanja i njene širine u vezi sa krivičnim djelom* iz člana 145a KZBiH.

Zbog ovih nedoumica pripremili smo kratak prikaz pravne prakse i kratke opise slučajeva iz Njemačke, Austrije, Francuske i Švajcarske koji su se nakon korišćenja domaćih pravnih mehanizama našli pred nekadašnjom Evropskom komisijom za ljudska prava (Evropska komisija; Komisija), današnjim Evropskim sudom za ljudska prava (Evropski sud) i Komitetom za ljudska prava Ujedinjenih nacija (Komitet) u vezi sa pravom na slobodu izražavanja, njenim granicama i odnosom prema negiranju zločina, odnosno glorifikovanjem istih. Ova praksa je data kao referenca u pogledu toga gdje počinje nedopušteno izražavanje, izraženo kroz negacionizam i veličanje zločina, a gdje prestaje sloboda izražavanja. Sudovi u ovim državama i nabrojane međunarodne institucije su na specifičan način cijenili slučajeve u kojima se radilo o negiranju zločina, prije svega kada je riječ o Holokaustu, i svakako mogu biti veoma vrijedna praksa i ogledni primjeri u primjeni odredbi Krivičnog zakona.

Pored prikaza prakse, kada je riječ o slučajevima koji su se našli pred Evropskom komisijom za ljudska prava, odnosno Evropskim sudom za ljudska prava, neophodno je spomenuti i *Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda*, odnosno *Evropsku konvenciju o ljudskim pravima* (Evropska konvencija). Ona je veoma značajan instrument za zaštitu ljudskih prava u BiH, kako se prava i slobode predviđene Evropskom konvencijom i njenim protokolima direktno primjenjuju u Bosni i Hercegovini te imaju prioritet nad svim drugim zakonima. Zakoni bi, takođe, trebalo da budu usklađeni s njom.

Evropska konvencija se primjenjuje po samom Ustavu BiH, a pojedinac se pri zaštiti svojih prava može direktno pozivati na nju. Evropska konvencija je ratifikovana 2002. godine, čime je BiH ušla u evropski sistem zaštite ljudskih prava, a njeni građani su dobili mogućnost da se obrate predstavkom aplikanta Evropskom sudu za ljudska prava. Svi nivoi vlasti dužni su da poštuju odredbe iz Evropske konvencije prije svih zakona u državi kada je riječ o ljudskim pravima jer je Evropska konvencija postala dio unutrašnjeg pravnog sistema, što znači da je obavezujuća za sve domaće sudove i druge državne organe. Takođe, u postupcima pred javnim organima građani se mogu direktno pozivati na Evropsku konvenciju i na sudsku praksu Evropskog suda za ljudska prava.

Presude Evropskog suda za ljudska prava su u stvari tumači teksta Evropske konvencije pomoću kojih se ona razrađuje i objašnjava. Sve presude Evropskog suda u sebi sadrže precedentne standarde „koji imaju status obavezujućih pravnih normi“, ali one su takođe i put prema kome se Evropska konvencija posmatra kao živi instrument koji se mora tumačiti u svjetlu današnjih uslova i njih bi domaći sudovi trebalo da primjenjuju u okviru svoje prakse.¹

Prikaz prakse urađen je na osnovu sistematike u članu 145a koja se koristi u KZBiH, odnosno praćeni su opisi djela iz člana 145a, i u skladu s tim su davani primjeri iz drugih zemalja. Naravno, slučajevi o kojima je riječ nisu bili podložni istim zakonskim odredbama kao oni za koje je moguće da se pojave u BiH, ali je bitno staviti ih u ravan prema sličnosti sa odredbama iz KZBiH, odnosno uklopiti sličnost sadržaja, smisla i duha odluka radi lakšeg praćenja i upoređivanja u pogledu situacije u Bosni i Hercegovini.

Nadamo se da će ovaj kratki prikaz prakse poslužiti građanima, civilnom društvu i pravnicima u vezi sa reagovanjem na buduće primjere negiranja zločina i veličanja ratnih zločinaca, ali i pravosuđu u okviru BiH u stvaranju domaće prakse u slučajevima moguće pojave negiranja, glorifikovanja i odobravanja ratnih zločina.

Veliku pomoć pri izradi ove publikacije i izboru presuda dala je pravnica i aktivistkinja Lejla Gačanica.

---

¹ Dejan Lučka (2022). *Priručnik za pravnu zaštitu životne sredine u Bosni i Hercegovini*, Banja Luka: Banjalučki centar za ljudska prava, str. 40-41.

Pravna praksa

U slučajevima koji su navedeni i kratko objašnjeni ispod analizira se pravna praksa koja nije uvijek nastajala u skladu sa svim elementima koji tvore krivično djelo prema KZBiH. Ovo stoga što se propisi na osnovu kojih su pojedinci kažnjavani u stranim državama razlikuju od države do države, ali su i različiti od onih koji se primjenjuju u BiH iako imaju određene slične ili identične elemente. Takođe, u nekim postupcima se radi o krivičnim stvarima, a u drugim o npr. građanskim. Međutim, ove slučajeve treba staviti u ravan prema sličnosti sa odredbama iz KZBiH, odnosno uklopiti sličnost sadržaja, smisla i duha odluka radi lakšeg praćenja i upoređivanja u pogledu situacije u BiH, granica slobode izražavanja i standarda u tom pogledu, te je na taj način to ovdje i urađeno.

1. ODOBRAVANJE, PORICANJE, UMANJIVANJE I OPRAVDAVANJE ZLOČINA

U nastavku su objašnjeni primjeri iz uporedne prakse koji se tiču radnji pojedinaca i odluka sudova i drugih institucija koje su te radnje kvalifikovale kao djela poricanja, umanjivanja ili opravdavanja zločina i odnosa slobode izražavanja i poricanja, umanjivanja ili opravdavanja zločina.

Slučaj *Garaudy protiv Francuske*

Filosof i pisac Roger Garaudy napisao je knjigu *Mitovi o osnivanju modernog Izraela* u kojoj je negirao postojanje gasnih komora za ubijanje Jevreja, opisivao sistematsko i masovno istrebljenje Jevreja kao „laž“, a Holokaust kao „mit“, nazvavši ga „mistifikacijama za političke ciljeve“, osporavajući broj jevrejskih žrtava i uzrok njihove smrti.

Zbog svoje knjige osuđen je pred francuskim sudom. Smatrao je da mu je time povrijeđeno pravo na slobodu izražavanja i uputio je predstavku Evropskom sudu za ljudska prava.

Evropski sud je istakao da se Garaudy pridržavao revizionističkih teorija i da je **sistematski negirao zločine protiv čovječnosti** koje su nacisti počinili nad jevrejskom zajednicom. U tom smislu, Evropski sud je naveo da **poricanje jasno utvrđenih istorijskih činjenica**, kao što je Holokaust, **ne predstavlja istorijsko istraživanje srodno potrazi za istinom**. Suprotno tome, negiranje zločina protiv čovječnosti, poput Holokausta, ima za cilj rehabilitaciju nacističkog režima i optuživanje samih žrtava za falsifikovanje istorije. Takvo poricanje stoga predstavlja jedan od **najozbiljnijih oblika rasne klevete Jevreja i izazivanja mržnje prema njima**.

Za Evropski sud Garaudyjevo izražavanje bilo je izrazito revizionističko i u suprotnosti sa osnovnim vrijednostima Evropske konvencije kao što su pravda i mir, te je stoga njegova predstavka proglašena neprihvatljivom.²

---

² *Garaudy c. France*, Requête no 65831/01, 24 juin 2003, (cjelokupna odluka je dostupna na francuskom jeziku na linku: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22languageisocode%22:%5B%22FRE%22%29%2C%22appno%22:%5B%2265831/01%22%29%2C%22documentcollectionid%22:%5B%22ADMISSIBILITY%22%29%2C%22itemid%22:%5B%22001-44357%22%29%7D>).

Slučaj *Gollnisch protiv Francuske*

Bruno Gollnisch je bio desničarski političar, univerzitetski profesor i potpredsjednik političke stranke Nacionalni front. On je suspendovan sa nastavnih i istraživačkih dužnosti na univerzitetu na period od pet godina jer je na konferenciji za novinare iznio stavove da ne postoji ozbiljan historičar koji se u potpunosti pridržava zaključaka Njrnberškog procesa i da su postojanje gasnih komora u koncentracionim logorima i broj mrtvih stvari o kojima historičari treba da slobodno raspravljaju, te da u tom pogledu diskusija mora ostati slobodna.

Pozivajući se na član kojim se štiti sloboda izražavanja u Evropskoj konvenciji, Gollnisch je smatrao da disciplinska sankcija koja mu je izrečena predstavlja povredu njegove slobode izražavanja, posebno zato što su činjenice, po njegovom mišljenju, iskrivljene.

Evropski sud je zauzeo stav da Gollnisch nije mogao biti nesvjestan toga da njegove **izjave mogu da bace sjenku sumnje kad je riječ o razmjerama istrebljenja Jevreja** tokom Drugog svjetskog rata, a naročito u kontekstu rasprave koja se širila na univerzitetu zbog negacionističkih i rasističkih stavova koje su zastupali neki članovi nastavnog osoblja.

U skladu s tim, Evropski sud je smatrao da je njegov mogući **doprinos negacionističkom diskursu bio nespojiv sa njegovim dužnostima i odgovornostima kao nastavnika**. Zbog toga je Evropski sud odbacio Gollnishev predstavku kao očigledno neosnovanu.³

Slučaj *Marais protiv Francuske*

Pierre Marais, inženjer u penziji, u septembru 1992. godine napisao je članak na tri stranice pod nazivom „Smrtonosne gasne komore u Struthof-Natzweileru, specijalan slučaj“ za časopis *Révision*. U njemu je doveo u pitanje postojanje gasnih komora u koncentracionom logoru Struthof-Natzweiler.

Marais je kažnjen od francuskog suda i naloženo mu je da isplati odštetu udruženjima koja su se uključila u postupak. Smatrajući da mu je zanijekano pravo na slobodno naučno izražavanje, žalio se Evropskoj komisiji.

Evropska komisija je u svom odlučivanju utvrdila da je **prava svrha članka** koji je napisao Marais bila da se **negira upotreba gasnih komora za izvršenje genocida**, i to **pod maskom naučne rasprave**. Evropska komisija je takođe smatrala da je članak koji je napisao Marais u suprotnosti sa osnovnim idejama Evropske konvencije kao što su pravda i mir.

Iz okolnosti slučaja je proizlazilo da Marais pokušava da član iz Evropske konvencije kojim se štiti sloboda izražavanja **u stvari odvrti od njegove stvarne svrhe koristeći se svojim pravom na slobodu izražavanja za ciljeve koji su suprotni tekstu i duhu Evropske konvencije** i koji bi, ako se priznaju, doprinijeli uništavanju prava i sloboda garantovanih Evropskom konvencijom. Iz tih razloga, Komisija je proglasila predstavku neprihvatljivom.⁴

³ *Gollnisch c. France*, Requête no 48135/08, 7 juin 2011, (cjelokupna odluka je dostupna na francuskom jeziku na linku: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-105440%22%7D>).

⁴ *Marais c. France*, Requête no 31159/96, 24 juin 1996, (cjelokupna odluka je dostupna na francuskom jeziku na linku: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22languageisocode%22:%5B%22FRE%22%22%7D%22ap-pno%22:%5B%2231159/96%22%7D%22documentcollectionid%22:%5B%22DECCOMMISSION%22%7D%22itemid%22:%5B%22001-28086%22%7D%7D>).

Slučaj *Nachtmann protiv Austrije*

Herwig Nachtmann je presudom austrijskog suda osuđen za nacionalsocijalističke aktivnosti. Sud je utvrdio da je Nachtmann, kao šef redakcije časopisa *Aula, Das freiheitliche Magazin*, odgovoran za objavljivanje članka u tom časopisu pod naslovom „Za naciste i antifašiste važe prirodni zakoni“. U tom članku su genocid počinjen od nacionalsocijalista i drugi nacistički zločini, prema nalazima austrijskog suda, grubo negirani i minimizirani. Sud je pritom detaljno analizirao njegove izjave koje sugeriraju da je broj žrtava masovnih ubistava, posebno Jevreja, otrovnim gasom i spaljivanjem bio veoma preuveličan i tehnički nemoguć.

Nachtmann se Evropskoj komisiji za ljudska prava, između ostalog, žalio da njegova osuda od suda u Austriji krši njegovo pravo na slobodu izražavanja zagarantovano Evropskom konvencijom.

Evropska komisija je u svom odlučivanju primijetila da je članak, prema stavu austrijskog suda, **grubo poricao i umanjivao masovna ubistva i druge zločine** počinjene pod nacionalsocijalističkim režimom.

Takođe, Evropska komisija je u ranijim slučajevima utvrdila da je nacionalsocijalizam totalitarna doktrina, nekompatibilna sa demokratijom i ljudskim pravima. Kako je državno miješanje u slobodu izražavanja imalo legitiman cilj prema Konvenciji, kao što je „sprečavanje nereda i zločina“ i „zaštita ugleda drugih“, i bilo je „neophodno u demokratskom društvu“, Komisija je jednoglasno proglasila predstavku neprihvatljivom.⁵

Slučaj *Williamson protiv Njemačke*

Richard Williamson bio je katolički biskup i britanski državljanin koji je u intervjuu za švedsku televiziju SVT-1 2008. godine poricao postojanje gasnih komora i ubijanje Jevreja u njima, ali i umanjivao broj Jevreja koji su izgubili život u nacističkim koncentracionim logorima navodeći da je „samo“ 200 do 300 hiljada Jevreja ubijeno u njima. Ovaj intervju je bio slobodno dostupan na internetu, a odlomci intervjuu su emitovani na švedskom kanalu televizije SVT World, koji je bio dostupan putem satelitske veze u Evropi i koji je imao nekoliko hiljada pretplatnika u Njemačkoj u to vrijeme. Takođe, intervju sa Williamsonom je bio dostupan na servisu YouTube. *Der Spiegel* je objavio članak u kojem su doslovno citirane Williamsonove izjave, a različite njemačke novine, televizijske i radio stanice izvijestile su o njegovim izjavama.

Zbog svojih izjava je od njemačkog suda proglašen krivim za podsticanje na mržnju. Williamson se zbog osude žalio Evropskom sudu za ljudska prava smatrajući da mu je prekršeno pravo na slobodu izražavanja.

Evropski sud je konstatovao da Williamson nije insistirao na tome da se intervju ne emituje u Njemačkoj i nije razjasnio sa televizijskim kanalom kako će intervju biti objavljen. Sve što je uradio bilo je da je sagovorniku rekao da „bude oprezan“ jer izjave podliježu krivičnoj odgovornosti u Njemačkoj. S tim u vezi, Williamson je **morao biti svjestan da se intervju može pogledati u Njemačkoj**.

---

⁵ *Nachtmann v. Austria*, Application no. 36773/97, 9 September 1998, (cjelokupna odluka je dostupna na engleskom jeziku na linku: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%7B%22001-4399%22%7D%7D>).

Ovo je navelo Evropski sud na zaključak da je Williamson nastojao da **iskoristi svoje pravo na slobodu izražavanja u cilju promovisanja ideja suprotnih tekstu i duhu Evropske konvencije**. Takođe, Evropski sud je naglasio i da **države koje su iskusile nacističke strahote imaju posebnu moralnu odgovornost da se distanciraju od masovnih zločina** koje su počinili nacisti. Iz ovih razloga Williamsonova predstavka je jednoglasno proglašena neprihvatljivom.⁶

Slučaj *Leroy protiv Francuske*

Karikaturista Denis Leroy je predao redakciji *Ekaitzea*, nedjeljnika iz Baskije, crtež kojim je simbolički predstavljen napad na Kule blizakinje Svjetskog trgovinskog centra, i to istog dana kada su u Sjedinjenim Američkim Državama izvršeni teroristički napadi. U crtežu su prikazane četiri visoke zgrade koje se ruše u oblaku prašine nakon što su u njih udarila dva aviona, uz legendu koja aludira na reklamni slogan jedne poznate marke, sa natpisom „Svi smo to sanjali... Hamas je to uradio“.

Nakon objavljivanja crteža, francuski sud je osudio Leroya za saučesništvo u apologiji terorizma, a odgovornog urednika za apologiju terorizma. Denis Leroy se žalio Evropskom sudu da mu je uskraćeno pravo na slobodno izražavanje.

Evropski sud je uzeo u obzir da je Leroy poslao svoj crtež na dan napada i da je on objavljen 13. septembra, bez ikakvih mjera predostrožnosti u pogledu jezika koji je korišten. Po mišljenju Evropskog suda, datum objavljivanja je bio takav da je povećao Leroyevu odgovornost u njegovom opisu, pa čak i podržavanju tragičnog događaja, bilo da se posmatra iz umjetničke ili novinarske perspektive.

Budući da je Leroy osuđen zbog glorifikovanja, u svojstvu saučesnika, jednog terorističkog akta, čak i ako se pogleda crtež u cjelini sa tekstom koji ide uz njega, iz toga se da zaključiti da **on ne kritikuje američki imperijalizam, već podržava i glorifikuje njegovo rušenje nasilnim sredstvima**. U tom pogledu Evropski sud je zasnovao svoj stav na legendi koja prati crtež i zaključio da Leroy **izražava podršku i moralnu solidarnost sa onima za koje on pretpostavlja da su počinili napad 11. septembra 2001**. Osim toga, nije se smio zanemariti **uticaj takve poruke u politički osjetljivom regionu** kao što je Baskija.

Uprkos ograničenom tiražu nedjeljnika, Evropski sud je konstatovao da je objava crteža izazvala određenu reakciju javnosti, sposobnu **da podstakne nasilje i pokaže vjerovatan uticaj na javni red** u regionu. Evropski sud za ljudska prava je u skladu sa ovim nalazima odlučio da nije bilo kršenja slobode izražavanja.⁷

---

⁶ *Williamson v. Germany*, Application no. 64496/17, 8 January 2019, (cjelokupna odluka je dostupna na engleskom jeziku na linku: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-189777%22%5D%7D>).

⁷ *Leroy c. France*, Requête no 36109/03, 2 octobre 2008, (cjelokupna odluka je dostupna na srpskom jeziku na linku: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22languageisocode%22:%5B%22SRP%22%5D,%22appno%22:%5B%2236109/03%22%5D,%22documentcollectionid%22:%5B%22CHAMBER%22%5D,%22itemid%22:%5B%22001-114960%22%5D%7D>).

2. USMJERENOST RADNJI

U nastavku su objašnjeni primjeri iz uporedne prakse koji se tiču radnji pojedinaca i odluka sudova i drugih institucija u pogledu negiranja zločina, koji su, pored odnosa negiranja zločina i slobode izražavanja, pobliže gledali i prema kome je konkretno radnja negiranja usmjerena.

Slučaj *D. I.⁸ protiv Njemačke*

U slučaju *D. I. protiv Njemačke* radilo se o historičaru koji je kažnjen zato što je na jednom okupljanju izjavio da nisu postojale gasne komore u koncentracionom logoru Auschwitz, uz konstataciju da su komore u stvari bile „lažnjaci“ i da su izgrađene u poslijeratnom periodu, nakon Drugog svjetskog rata, a da su njemački poreski obveznici platili oko 16 miliona njemačkih maraka za njih.

Domaći sudovi su u toku postupka naveli da **svako ko negira ubijanje Jevreja pod nacističkim režimom vrijeđa i ocrnjuje sjećanje na ubijene Jevreje**, a da je sam **progon Jevreja pod nacističkim režimom dokazana istorijska činjenica**. D. I. se, između ostalog, žalio Evropskoj komisiji da je njegova osuda predstavljala povredu njegovog prava na slobodu izražavanja.

Evropska komisija je našla da su izjave D. I. u suprotnosti sa osnovnim principima Evropske konvencije, izraženim u njenoj preambuli (pravda i mir), i da **odražavaju rasnu i vjersku diskriminaciju**.

Takođe, Komisija je utvrdila da **javni interesi u sprečavanju zločina i nereda među njemačkim stanovništvom zbog uvredljivog ponašanja prema Jevrejima**, kao i **zahtjev da se zaštite njihov ugled i prava, nadmašuju, u demokratskom društvu, slobodu D. I. da negira postojanje ubijanja Jevreja** pod nacističkim režimom. Zbog toga se kazna zbog njegovog izražavanja može smatrati „neophodnom u demokratskom društvu“. Iz ovih razloga Evropska komisija je jednoglasno proglasila predstavku neprihvatljivom.⁹

Slučaj *Faurisson protiv Francuske*

Robert Faurisson je bio profesor književnosti na Univerzitetu Sorbona u Parizu i na Univerzitetu u Lionu koji je redovno osporavao upotrebu gasa i sumnjao u postojanje gasnih komora za istrebljenje u Auschwitzu i u drugim nacističkim koncentracionim logorima. Njegova mišljenja su odbačena u brojnim akademskim časopisima i ismijavana su u francuskoj štampi.

---

⁸ Pred nekadašnjom Evropskom komisijom za ljudska prava, a onda Evropskim sudom za ljudska prava, postoji mogućnost da se dokumenti vezani za postupak prema javnosti anonimiziraju, odnosno da se ostave samo inicijali pojedinca koji je tražio zaštitu svoga prava, te se njegov identitet tako ne otkriva javnosti. U ovom i ostalim slučajevima koji su navedeni u ovom tekstu u kojima nema punog imena osobe o čijem slučaju je riječ iskorišćena je ta mogućnost. Za više informacija vidjeti: *Rules of Court - European Court of Human Rights*, Rules 33 and 47, (dostupno na engleskom jeziku na linku: https://www.echr.coe.int/documents/rules_court_eng.pdf).

⁹ *D. I. v. Germany*, Application no. 26551/95, 26 June 1996, (cjelokupna odluka je dostupna na engleskom jeziku na linku: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-3218%22%5D%7D>).

U julu 1990. godine u Francuskoj se donosi propis (*Loi Gayssot*) kojim su uvedene sankcije za osporavanje postojanja zločina protiv čovječnosti. Nedugo nakon donošenja ovog propisa Faurisson je intervjuisan u francuskom mjesečniku *Le Choc du Mois*. U intervjuu je izrazio zabrinutost da novi zakon predstavlja prijetnju po slobode istraživanja i izražavanja, i ponovio je svoje stavove da gasne komore za istrebljenje Jevreja u nacističkim koncentracionim logorima nisu postojale, zbog čega je novčano kažnjen za osporavanje postojanja zločina protiv čovječnosti.

Nakon postupaka u Francuskoj, Faurisson se obratio Komitetu za ljudska prava Ujedinjenih nacija tvrdeći da mu se zakonom ograničava pravo na slobodu izražavanja i akademska sloboda uopšte.

Komitet je zaključio da su izjave autora, sagledane u njihovom punom kontekstu, bile takve prirode da **pobuđuju ili jačaju antisemitska osjećanja**. Naime, ako se uzme da je **negiranje postojanja Holokausta jedno od glavnih sredstava za antisemitizam**, a da je Francuska tvrdila da je uvođenje nove legislative imalo za cilj borbu protiv rasizma i antisemitizma, samo **ograničenje slobode izražavanja** je u konačnici služilo **poštovanju prava jevrejske zajednice da živi bez straha od atmosfere antisemitizma**, te je stoga ograničenje slobode izražavanja bilo neophodno i dozvoljeno. U skladu s tim, Komitet za ljudska prava je smatrao da činjenice koje su utvrđene ne otkrivaju kršenje prava na slobodu izražavanja iz *Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima*.¹⁰

Slučaj X.¹¹ protiv Njemačke

X. je bio njemački državljanin rođen 1930. godine koji je živio u Mainzu. On je 1975. godine zakačio na oglasnu tablu, koju je postavio pored svoje baštenske ograde radi prikazivanja određenih desničarskih publikacija, nekoliko pamfleta koji su opisivali ubijanje šest miliona Jevreja kao puku izmišljotinu, neprihvatljivu laž i cionističku prevaru. Komšija jevrejskog porijekla koji je rođen 1950, a čiji je deda umro u koncentracionom logoru Auschwitz, podnio je građansku tužbu protiv X.-a kojom je tražio da se zaustavi njegovo ponašanje.

Domaći sudovi su zauzeli, između ostalog, i stav da se **zbog posebnog istorijskog konteksta svaka osoba koja pripada grupi**, u ovom slučaju Jevreja, **može osjećati oklevetanom napadom na grupu kao takvu bez obzira na to da li je lično patila od progona** tokom perioda Trećeg rajha ili je živjela u to vrijeme. Naime, da je tužilac u ovom slučaju rođen ranije, bio bi pogođen rasnim zakonima i stoga je pripadao ovoj grupi. Svaki pokušaj da se opravda, ublaži ili negira sudbina Jevreja tokom perioda Trećeg rajha je, prema tome, uticala na njega lično i on je imao pravo da tvrdi da je klevetan zbog takvih izjava.

Shodno tome, X.-u je naložena zabrana da ponavlja negacionističke izjave, odnosno prikazuje pamflete. Zbog toga se žalio Evropskoj komisiji navodeći da su sudske odluke donijete u njegovom slučaju u stvari zataškavanje istine u političke svrhe i da mu je uskraćena sloboda izražavanja.

---

¹⁰ *Faurisson v. France*, Communication no. 550/1993, U.N. Doc. CCPR/C/58/D/550/1993(1996), (cjelokupna odluka je dostupna na engleskom jeziku na linku: <http://hrlibrary.umn.edu/undocs/html/VWS55058.htm>).

¹¹ Pogledati objašnjenje u fusnoti broj 8.

Komisija je našla da nije bilo proizvoljno niti nerazumno smatrati pamflete klevetničkim **napadom na jevrejsku zajednicu i na svakog pojedinačnog člana ove zajednice**. Opisujući istorijsku činjenicu ubistava miliona Jevreja kao laž i cionističku prevaru, u pamfletima ne samo da je davana iskrivljena slika relevantnih istorijskih činjenica već su oni takođe **sadržavali napad na ugled svih onih koji su opisani kao lažovi ili prevaranti**, ili barem kao osobe koje profitiraju ili su zainteresovane za takve laži ili prevare. Njihovo ograničenje stoga nije bilo pokriveno samo legitimnom svrhom priznatom Konvencijom (zaštita ugleda drugih), već se takođe moglo smatrati neophodnim u demokratskom društvu. Takvo društvo počiva na principima tolerancije i širokogrudnosti koje su ti pamfleti očigledno propustili da ispoštuju.

Na kraju, Evropska komisija je zaključila da je predstavka X.-a u pogledu povrede njegovog prava na slobodu izražavanja očigledno neosnovana.¹²

3. NAMJERA – PODSTICANJE MRŽNJE ILI NASILJA

U nastavku su objašnjeni primjeri iz uporedne prakse koji se tiču radnji pojedinaca i odluka sudova i drugih institucija u pogledu negiranja zločina, koji su pored odnosa negiranja zločina i slobode izražavanja поближе gledali i element podsticanja na mržnju ili nasilje u tim radnjama.

Slučaj *Remer protiv Njemačke*

Otto E. F. A. Remer je bio njemački državljanin i general u penziji nastanjen u Bad Kissinguenu. On je uređivao publikaciju *Remer Depeschen*, a pored toga je i sam bio autor nekih izvještaja i komentara. *Remer Depeschen*, koji je distribuisan u više desetina hiljada primjeraka 1991. i 1992. godine, sadržavao je članke koji sugerišu da gasne komore u koncentracionim logorima tokom nacističkog režima nikada nisu postojale. Publikacije su sadržavale i informacije o Remerovim naporima da obavijesti stanovništvo o „istini“, posebno o koncentracionom logoru u Auschwitzu i borbi protiv „laži“ o ubijanju gasom četiri miliona Jevreja u Auschwitzu. Ostali članci su sadržavali i govor mržnje usmjeren protiv drugih etničkih grupa.

Otto Remer je zbog ovih članaka osuđen zbog podsticanja na mržnju i rasnu mržnju u skladu sa odredbama Zakona o krivičnom postupku SR Njemačke. Njemački sud je, između ostalog, smatrao da su navedene publikacije navodile čitaoce na stavove da su gasne komore za ubijanje Jevreja laž izmišljena od Jevreja kako bi se iznudilo novac od njemačke vlade. Zaključak suda je bio da ovakvim člancima Remer **nije samo nastojao da otvori javnu diskusiju o ovom pitanju, već i da podstakne mržnju prema Jevrejima**. Zbog presude Remer je uputio predstavku Evropskoj komisiji, smatrajući da je njegov slučaj političke prirode i da je njegova osuda povrijedila njegovo pravo na slobodu misli i savjesti, kao i pravo na slobodu izražavanja.

---

¹² *X. v. Germany*, Application no. 9235/81, 16 July 1982, (cjelokupna odluka je dostupna na engleskom jeziku na linku: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-74463&filename=X.%20v.%20FEDERAL%20REPUBLIC%20OF%20GERMANY.pdf>).

Evropska komisija je u svojoj odluci našla da su odredbe Zakona o krivičnom postupku o kojima je riječ, i njihova primjena u konkretnom slučaju, **imale za cilj da obezbijede miran suživot stanovništva u Njemačkoj**. Komisija je konstatovala da je njemački sud utvrdio da je u ovom slučaju riječ o tome da se **na osnovu ideja nacionalsocijalizma podstiče na mržnju prema dijelovima stanovništva** tako što se u javnosti iznose **opštepoznati neistiniti navodi**, kao što su oni u kojima se sudbina Jevreja pod nacionalsocijalističkim režimom prikazuje kao „izum“ i kombinuje sa motivom iznude.

Takođe, Evropska komisija je objasnila i da **javni interes koji se ogleda u prevenciji zločina i nereda u njemačkom stanovništvu zbog izazivanja mržnje prema Jevrejima**, kao i **zahtjevi zaštite njihovog ugleda i prava**, u demokratskom društvu **nadmašuju Remerovu slobodu da objavi publikacije koje negiraju postojanje ubijanja Jevreja** gasom u koncentracionim logorima i navodi optužbe za iznudu. Zbog ovih razloga Evropska komisija je proglasila predstavku neprihvatljivom.¹³

Slučaj *Perinçek protiv Švajcarske*

Doğu Perinçek, turski državljanin i predsjednik Turske radničke stranke, tokom 2005. godine učestvovao je na nekoliko skupova u Turskoj na kojima je izjavljivao kako masovne deportacije i masakr koji je pretrpjelo jermensko stanovništvo na području Osmanskog carstva na početku dvadesetog vijeka ne predstavljaju genocid. Perinçek je izjavljivao kako je „jermenski genocid“ međunarodna laž, a da su „imperijalisti sa Zapada i iz Carske Rusije odgovorni za situaciju između muslimana i Jermena“. Po njegovom mišljenju, velike sile koje su željele da podijele Osmansko carstvo isprovocirale su Jermene s kojima su Turci vjekovima živjeli u miru „te ih potaknule na nasilje“.

Zbog ovih navoda švajcarski sud ga je proglasio krivim za krivično djelo smatrajući da **genocid nad Jermenima**, poput onog nad Jevrejima, **predstavlja istorijsku činjenicu**, a Perinçek se žalio Evropskom sudu da mu je povrijeđeno pravo na slobodu izražavanja.

U okviru svog odlučivanja Evropski sud nije ispitivao da li je Perinçek svojim izjavama poricao genocid, jer je o tom pitanju trebalo da odluči švajcarski sud, a pored toga je istakao i kako nije ovlašćen da ispituje to da li je nad Jermenima počinjen genocid u okviru Osmanskog carstva. Ipak, konstatovano je da su brojni potomci jermenskih žrtava, a naročito oni u dijaspori, izgradili svoj identitet na ideji da je nad njihovim precima počinjen genocid.

U obrazloženju svojih stavova Evropski sud navodi da je Perinçek **svoje izjave dao kao političar, na javnim skupovima, pred istomišljenicima, a takve rasprave se odnose na pitanja od javnog značaja**. Pri odlučivanju Evropski sud je uzeo u razmatranje i to da Perinçek **nije s mržnjom ili prezirom govorio o jermenskim žrtvama**; njegovi navodi su bili usmjereni na „imperijaliste“ i njihove navodne podmukle namjere prema Osmanskom carstvu i Turskoj.

---

¹³ *Remer v. Germany*, Application no. 25096/94, 6 September 1995, (cjelokupna odluka je dostupna na engleskom jeziku na linku: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-2294%22%5D%7D>).

Evropski sud je smatrao da iz Perinçekovih izjava, kada se sagledaju u cjelini, **ne može da se automatski pretpostavi da one podstiču rasizam, antidemokratske namjere, mržnju, nasilje ili netoleranciju** prema Jermenima. Pritom je naglasio da je potrebno **uzeti u obzir istorijsko iskustvo određene države** kada je riječ o slobodi izražavanja i poricanju određenih događaja **jer se poricanje u istorijskom kontekstu pojedinih država može smatrati impliciranjem antidemokratske ideologije i antisemitizma**. Evropski sud je tako u odnosu na Austriju, Francusku, Belgiju i Njemačku već ispitivao povredu slobode izražavanja zbog poricanja Holokausta te utvrdio kako je takvo poricanje **posebno opasno u državama koje su bile izložene nacizmu**, a koje se stoga, zbog **posebne moralne odgovornosti, moraju distancirati od zločina**, i to u prvom redu na način da zabrane poricanje takvih događaja.

U odnosu na slučaj Perinçek, Evropski sud je konstatovao kako ne postoji veza između Švajcarske i događaja koji su se dogodili 1915. i narednih godina u Osmanskom carstvu. **U vrijeme kada je Perinçek iznio sporne izjave atmosfera u Švajcarskoj nije bila napeta, niti su mogle biti uzrokovane ozbiljne tenzije između Turaka i Jermena koji su boravili u Švajcarskoj. Dakle, osuđujuća presuda Perinčeku, prema stavu Evropskog suda, ne može se opravdati situacijom u Turskoj, te kako Perinçekove izjave nisu u tolikoj mjeri vrijedale dostojanstvo jermenskog naroda da bi zahtijevale sankciju u Švajcarskoj**, naročito jer on nije smatrao da je jermenski narod zasluženo bio podvrgnut masakru i protjerivanju.

Evropski sud je zaključio da izricanje krivične sankcije u cilju zaštite prava jermenske zajednice nije bilo nužno u demokratskom društvu, te da je stoga došlo do povrede prava na slobodu izražavanja.¹⁴

4. DISTRIBUCIJA MATERIJALA

U nastavku su objašnjeni primjeri iz uporedne prakse koji se tiču radnji pojedinaca i odluka sudova i drugih institucija koje se odnose na distribuciju materijala vezanog za negiranje zločina i odnosa negiranja zločina i slobode izražavanja.

Slučaj *Rebhandl protiv Austrije*

Austrijanac Friedrich Rebhandl iz Schalchena optužen je da je između 1988. i 1990. godine distribuirao časopis *Der Volkstreue*, koji je, s obzirom na sadržaj različitih brojeva ovog časopisa, predstavljao nacionalsocijalističke aktivnosti. Pažnja austrijskog suda bila je usmjerena na konkretne članke objavljene u časopisu u kojima se, između ostalog, negiralo postojanje nacionalsocijalističkih koncentracionih logora i ubistvo miliona Jevreja, moralno i pravno opravdanje Nirnberških procesa, navodilo da su Jevreji objavili finansijski i ekonomski rat Njemačkoj te kontinuirano podsticalo na mržnju protiv Jevreja.

---

¹⁴ *Perinçek v. Switzerland*, Application no. 27510/08, 15 October 2015, (cjelokupna odluka je dostupna na engleskom jeziku na linku: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%7B%22001-158235%22%7D%7D>).

Zbog ovih aktivnosti austrijski sud je i osudio Rebhandla. Zbog ovakve odluke Rebhandl se žalio Evropskoj komisiji zbog kršenja prava na slobodu izražavanja jer je smatrao da njegove izjave koje se odnose na „istorijske događaje“ ne bi trebalo da budu kažnjive.

Evropska komisija je konstatovala da je nadležni sud, tokom suđenja, odbio Rebhandlove zahtjeve za izvođenje dodatnih dokaza nalazeći da je **ubijanje ljudi u koncentracionim logorima, gasom ili strijeljanjem i kremiranjem, stvar uobičajenog opšteg znanja**. Pored toga, Evropska komisija je smatrala da su publikacije podnosioca predstavke bile u suprotnosti sa jednom od osnovnih ideja Evropske konvencije (pravdom i mirom), i da odražavaju rasnu i vjersku diskriminaciju.

Javni interesi u prevenciji zločina i nereda u austrijskom stanovništvu zbog zakonskih prekršaja, kao i zahtjevi zaštite njihovog ugleda i prava, u demokratskom društvu nadmašuju Rebhandlovu slobodu da distribuira publikacije koje posebno negiraju postojanje ubijanja Jevreja gasom u koncentracionim logorima pod nacističkim režimom. U skladu s tim, Evropska komisija je odlučila da je predstavka bila neosnovana i stoga je proglašena neprihvatljivom.¹⁵

Slučaj *Walendy protiv Njemačke*

Udo Walendy je bio njemački državljanin iz Vlotha koji je uređivao časopis pod nazivom *Historische Tatsachen* (Istorijske činjenice). U jednom od izdanja ove publikacije navodi se, između ostalog, da nema dokaza da su instalacije za koje se tvrdi da su gasne komore u stvari ikada korišćene kao takve, i to u skladu sa pregledom dostupne literature i lokaliteta u Auschwitzu, Birkenauu i Majdaneku.

Kao posljedica ovakvih tvrdnji, a na osnovu sudske odluke, oduzeto je ovo izdanje zbog negiranja činjenice sistematskog ubistva Jevreja počinjenog pod nacističkim režimom. Udo Walendy se žalio Evropskoj komisiji da nalog za zapljenu i odluke koje potvrđuju njegovu zakonitost krše njegovo pravo na slobodu izražavanja.

Evropska komisija je u svom odlučivanju konstatovala da je dotična publikacija, prema stavu njemačkog suda, **negirala istorijske činjenice o masovnim ubistvima** koje je počinio totalitarni nacistički režim i da je stoga **predstavljala uvredu za jevrejski narod** i istovremeno **nastavak nekadašnje diskriminacije jevrejskog naroda**.

Kako su te nalaze na ispravan način i bez proizvoljnosti potvrdili i njemački organi, Evropska komisija je zaključila da se miješanje u slobodu izražavanja od strane države može smatrati „neophodnim u demokratskom društvu“ u ovom slučaju. U skladu s tim, odbačena je Walendyjeva predstavka kao očigledno neosnovana.¹⁶

---

¹⁵ *Schimanek v. Austria*, Application no. 32307/96, 1 February 2000, (cjelokupna odluka je dostupna na engleskom jeziku na linku: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-24075%22%5D%7D>).

¹⁶ *Walendy v. Germany*, Application no. 21128/93, 11 January 1995, (cjelokupna odluka je dostupna na engleskom jeziku na linku: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-124535%22%5D%7D>).

5. VELIČANJE ZLOČINACA

U nastavku je objašnjen primjer iz uporedne prakse koji se tiče radnji pojedinaca i odluka sudova koji su ispitivali glorifikovanje zločinaca u smislu prava na slobodu izražavanja.

Slučaj *Schimanek protiv Austrije*

Hans Jorg Schimanek bio je društveno aktivan austrijski državljani nastanjen u Beču koji je zbog svojih djelatnosti u okviru austrijskog društva osuđen pred sudom. Naime, on je kao vođa udruženja, između ostalih aktivnosti, regrutovao nove članove, organizovao posebne događaje na kojima su se članovi udruženja upoznali sa istorijskim pogledom koji veliča diktatore Trećeg rajha, njegovu vojsku, SA (*Sturmabteilung* – Jurišni odred) i SS (*Schutzstaffel* – Zaštitni odred), negirajući istovremeno sistematsko ubijanje Jevreja upotrebom gasa pod nacionalsocijalističkim režimom i prenoseći nacističku ideologiju članovima. Takođe, on je organizovao distribuciju pamfleta sličnog sadržaja.

Zbog osude se žalio Evropskom sudu zbog, između ostalog, kršenja prava na slobodu izražavanja.

Evropski sud se u svom odlučivanju pozvao na prethodnu sudsku praksu, u kojoj je naznačeno da je zabrana aktivnosti koje uključuju izražavanje nacionalsocijalističkih ideja zakonita u Austriji i **da s obzirom na istorijsku prošlost**, koja čini neposrednu pozadinu same Evropske konvencije, može biti **opravdana kao neophodna u demokratskom društvu**.

Evropski sud je primijetio i da je Schimanek zapravo proglašen krivim što je zauzimao vodeću poziciju unutar grupe koja je imala za cilj da naruši javni red ili autonomiju ili nezavisnost Austrije preko njenih članova, a ujedno je i održavala aktivnosti inspirisane nacionalsocijalističkim idejama. U ovim okolnostima, Evropski sud je zaključio da je osuda Schimaneka bila neophodna u demokratskom društvu, a Schimanekovu predstavku je proglasio neprihvatljivom.¹⁷

6. KVALIFIKOVANA ODGOVORNOST

U nastavku su objašnjeni primjeri iz uporedne prakse koji se tiču radnji pojedinaca i odluka sudova i drugih institucija koji su, pored odnosa negiranja zločina i slobode izražavanja, pobliže gledali i status onoga ko je vršio negiranje, odnosno to da li je on bio dužnosnik ili odgovorno lice ili zaposlenik u instituciji vlasti ili bilo kojem organu koji se finansira putem javnog budžeta.

Slučaj *Pastörs protiv Njemačke*

U predmetu *Pastörs protiv Njemačke* radilo se o Udu Pastörsu, tada članu parlamenta njemačke federalne jedinice Mecklenburg – Zapadna Pomeranija i predsjedniku Nacionalne demokratske stranke, koji je osuđen zbog svojih izjava koje je dao u parlamentu. Naime, on je izjavio da se „takozvani Holokaust koristi u političke i komercijalne svrhe“ i da su od kraja Drugog svjetskog rata Nijemci bili izloženi „baražu kritika i propagandističkih laži“ i „projekcijama iz Auschwitza“.

---

¹⁷ *Schimanek v. Austria*, Application no. 32307/96, 1 February 2000, (cjelokupna odluka je dostupna na engleskom jeziku na linku: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-24075%22%5D%7D>).

Domaći sudovi su utvrdili da je on u svoj govor unio **kvalifikovano poricanje Holokausta**, kao „otrov u čašu vode, nadajući se da neće odmah biti otkriven“. Zbog ovoga je Pastörs podnio predstavku Evropskom sudu za ljudska prava, oslanjajući se, između ostalog, na član kojim se štiti sloboda izražavanja.

Evropski sud je pridao fundamentalnu važnost činjenici da je Pastörs **unaprijed isplanirao svoj govor, namjerno pribjegavajući zamaglivanju da bi prenio svoju poruku**. Evropski sud za ljudska prava utvrdio je da je Pastörs svojim izjavama **pokazao prezir prema žrtvama Holokausta**, te se u tom smislu priklonio zaključcima koje je u svojoj presudi iznio njemački sud: da je u pitanju bilo **kvalifikovano krivično djelo klevete, poricanje Holokausta**, i da je Pastörs pokušao to poricanje ubaciti u svoj govor, koji u najvećem dijelu nije predstavljao krivično djelo, nadajući se da neće odmah biti otkriven.

Takođe, iako preostali dio njegovog govora nije predstavljao krivično djelo, on nije mogao umanjiti, sakriti niti prikriti kvalifikovano krivično djelo klevete počinjeno poricanjem Holokausta. Dakle, Pastörs je želio prenijeti poruku poricanja sistemskog, rasno motivisanog istrebljivanja Jevreja, koje je izvršeno u Auschwitzu tokom Trećeg rajha.

Nužnost miješanja u pravo Pastörsa na slobodu izražavanja sagledano je i kroz prizmu toga da je on izabrani predstavnik u parlamentu, te da je sporne izjave izrekao u tom svojstvu tokom sjednice parlamenta. Izabrani predstavnici u parlamentu uživaju veću slobodu izražavanja jer moraju biti slobodni govoriti u parlamentu bez straha od krivičnog progona. Međutim, veliku težinu u procjeni neophodnosti kažnjavanja je imalo to da je Pastörs **namjerno i planirano, pribjegavajući prikrivanju, iskoristio svoje pravo na slobodu izražavanja s ciljem promicanja ideja suprotnih tekstu i duhu Evropske konvencije**. Ostvarivanje prava na slobodu izražavanja, čak i u parlamentu, nosi sa sobom „**dužnosti i odgovornosti**“, pa čak i **parlamentarna pojačana zaštita slobode govora ne štiti neograničeno i apsolutno**.

Evropski sud je zaključio da je miješanje u pravo Pastörsa na slobodu izražavanja bilo proporcionalno legitimnom cilju i nužno u demokratskom društvu te je prigovor Pastörsa u tom smislu odbacio kao očigledno neosnovan.¹⁸

Slučaj F. P.¹⁹ protiv Njemačke

F. P. je 1965. godine postao profesionalni vojnik i na kraju je došao do čina kapetana mornarice. Nadležni vojni sud u Njemačkoj ga je 1989. godine proglasio krivim za disciplinski prestup.

Sud je utvrdio da je na zabavi dvije godine ranije F. P. izjavio, u prisustvu njemačkih i američkih vojnika, između ostalog, da je Holokaust laž cionista, dok u stvarnosti Jevreji nikada nisu bili proganjeni i ubijani, da je imao dokaze koji pokazuju da su navodi o progonima Jevreja u Njemačkoj dio strategije cionizma i komunizma u cilju diskreditacije Njemačke, da su spiskovi ubijenih Jevreja lažirani, dok su se žrtve kasnije ponovo

---

¹⁸ *Pastörs v. Germany*, Application no. 55225/14, 3 October 2019, (cjelokupna odluka je dostupna na engleskom jeziku na linku: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-196148%22%5D%7D>).

¹⁹ Pogledati objašnjenje u fusnoti broj 8.

pojave u Sjedinjenim Američkim Državama, gdje su živjele pod lažnim imenima, da su u koncentracionim logorima bili zatočeni samo kriminalci i da su komunisti odgovorni za okrutnosti počinjene u koncentracionim logorima, da su filmovi snimljeni u trenutku oslobađanja logoraša u koncentracionim logorima lažni, da su neki koncentracioni logori izgrađeni tek nakon rata za potrebe antinjemačke propagande, da nije bilo dokaza o postojanju Auschwitz, osim lažne i nejasne fotografije itd.

Sudovi u Njemačkoj su konstatovali da je F. P. negirajući istorijske događaje u vezi sa nacističkim progonom Jevreja **ne samo kritikovao shvatanja istorije** već je pokušao i da **očisti nacionalsocijalizam od mrlje masovnih ubistava**. Time je **diskriminisao Jevreje koji su imali pravo da istorijska činjenica ovih masovnih ubistava ne bude dovedena u pitanje**. F. P. je smatrao da su mu povrijeđene slobode mišljenja i izražavanja, te je uputio predstavku Evropskoj komisiji.

Evropska komisija je u svom odlučivanju primila k znanju detaljne nalaze domaćih sudova o izjavama koje je F. P. dao u prisustvu drugih vojnika. Ove izjave su, prema stavovima njemačkih sudova, ne samo negirale istorijske činjenice već su imale cilj i da „očiste“ totalitarni nacistički režim od mrlje masovnih ubistava, te su stoga diskriminisle jevrejski narod.

Predmetne izjave, koje je F. P. ponavljao i u svojim podnescima Evropskoj komisiji, jasno su sadržavale rasističku materiju i bile su diskriminišuće prema jevrejskom narodu. Komisija je konstatovala da je **F. P. kažnjen jer se smatralo da su njegove izjave nespojive sa njegovom dužnosti lojalnosti kao profesionalnog vojnika**. Takođe, Evropska komisija je smatrala da **država može nametnuti posebne obaveze onima koji predstavljaju državu kao državni službenici**.

Pod ovim okolnostima, Komisija je zaključila da je miješanje države u izražavanje o kome je riječ bilo „neophodno u demokratskom društvu“, da nema povrede prava iz Evropske konvencije, te je zbog toga predstavka F. P. proglašena neprihvatljivom.²⁰

---

²⁰ *F. P. v. Germany*, Application no. 19459/92, 29 March 1993, (cjelokupna odluka je dostupna na engleskom jeziku na linku: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%7B%22001-1549%22%7D%7D>).

IZVORI

D. I. v. Germany, Application no. 26551/95, 26 June 1996, (cjelokupna odluka je dostupna na engleskom jeziku na linku: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-3218%22%7D%7D>).

F. P. v. Germany, Application no. 19459/92, 29 March 1993, (cjelokupna odluka je dostupna na engleskom jeziku na linku: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-1549%22%7D%7D>).

Faurisson v. France, Communication no. 550/1993, U.N. Doc. CCPR/C/58/D/550/1993(1996), (cjelokupna odluka je dostupna na engleskom jeziku na linku: <http://hrlibrary.umn.edu/undocs/html/VWS55058.htm>).

Garaudy c. France, Requête no 65831/01, 24 juin 2003, (cjelokupna odluka je dostupna na francuskom jeziku na linku: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22languageisocode%22:%5B%22FRE%22%7D%22appno%22:%5B%2265831/01%22%7D%22documentcollectionid%22:%5B%22ADMISSIBILITY%22%7D%22itemid%22:%5B%22001-44357%22%7D%7D>).

Gollnisch c. France, Requête no 48135/08, 7 juin 2011, (cjelokupna odluka je dostupna na francuskom jeziku na linku: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-105440%22%7D%7D>).

Krivični zakon Bosne i Hercegovine, „Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, brojevi 3/2003, 32/2003, 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 8/2010, 47/2014, 22/2015, 40/2015, 35/2018 i 46/2021, (dostupno na: http://msb.gov.ba/anti_trafficking/zakonodavstvo/zakoni/?id=3868).

Leroy c. France, Requête no 36109/03, 2 octobre 2008, (cjelokupna odluka je dostupna na srpskom jeziku na linku: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22languageisocode%22:%5B%22SRP%22%7D%22appno%22:%5B%2236109/03%22%7D%22documentcollectionid%22:%5B%22CHAMBER%22%7D%22itemid%22:%5B%22001-114960%22%7D%7D>).

Marais c. France, Application no. 31159/96, 24 juin 1996, (cjelokupna odluka je dostupna na francuskom jeziku na linku: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22languageisocode%22:%5B%22FRE%22%7D%22appno%22:%5B%2231159/96%22%7D%22documentcollectionid%22:%5B%22DECCOMMISSION%22%7D%22itemid%22:%5B%22001-28086%22%7D%7D>).

Nachtmann v. Austria, Application no. 36773/97, 9 September 1998, (cjelokupna odluka je dostupna na engleskom jeziku na linku: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-4399%22%7D%7D>).

Odluka visokog predstavnika kojom se donosi Zakon o dopuni Kaznenog zakona Bosne i Hercegovine, 23. 7. 2021, (dostupno na: <http://www.ohr.int/odluka-visokog-predstavnika-kojom-se-donosi-zakon-o-dopuni-kaznenog-zakona-bosne-i-hercegovine/>).

Pastörs v. Germany, Application no. 55225/14, 3 October 2019, (cjelokupna odluka je dostupna na engleskom jeziku na linku: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-196148%22%7D%7D>).

Perinçek v. Switzerland, Application no. 27510/08, 15 October 2015, (cjelokupna odluka je dostupna na engleskom jeziku na linku: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-158235%22%7D%7D>).

Priručnik za pravnu zaštitu životne sredine u Bosni i Hercegovini, Dejan Lučka, Banja Luka: Banjalučki centar za ljudska prava, 2022.

Rebhandl v. Austria, Application no. 24398/94, 16 January 1996, (cjelokupna odluka je dostupna na engleskom jeziku na linku: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-2665%22%7D>)).

Remer v. Germany, Application no. 25096/94, 6 September 1995, (cjelokupna odluka je dostupna na engleskom jeziku na linku: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-2294%22%7D>)).

Rules of Court – European Court of Human Rights, (dostupno na engleskom jeziku na linku: https://www.echr.coe.int/documents/rules_court_eng.pdf)

Schimanek v. Austria, Application no. 32307/96, 1 February 2000, (cjelokupna odluka je dostupna na engleskom jeziku na linku: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-24075%22%7D>)).

Walendy v. Germany, Application no. 21128/93, 11 January 1995, (cjelokupna odluka je dostupna na engleskom jeziku na linku: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-124535%22%7D>)).

Williamson v. Germany, Application no. 64496/17, 8 January 2019, (cjelokupna odluka je dostupna na engleskom jeziku na linku: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-189777%22%7D>)).

X. v. Germany, Application no. 9235/81, 16 July 1982, (cjelokupna odluka je dostupna na engleskom jeziku na linku: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-74463&filename=X.%20v.%20FEDERAL%20REPUBLIC%20OF%20GERMANY.pdf>).

ISBN 978-9926-8431-6-8 (Forum Ziviler Friedensdienst e.V.(forumZFD))

ISBN 978-9926-8430-2-1 (Trial International)

ISBN 978-9926-8492-3-8 (Udruženje Mreža za izgradnju mira)

CIP zapis dostupan u COBISS sistemu Nacionalne i univerzitetske biblioteke BiH pod

ID brojem 52592134

O organizacijama

---

forumZFD

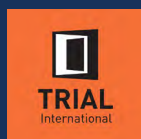
Forum civilna mirovna služba (forumZFD) nevladina je organizacija osnovana u Njemačkoj koja djeluje na Zapadnom Balkanu kroz četiri pojedinačna državna ureda. ForumZFD u Bosni i Hercegovini nastoji doprinijeti konstruktivnim javnim debatama i inicijativama koje se odnose na suočavanje s prošlošću. Zajedno s lokalnim partnerima, podržavamo razvoj održivih struktura izgradnje mira.

Više o organizaciji forumZFD:

www.forumzfd.de/en/western-balkan

Za više informacija o ovoj temi pogledajte i naše druge publikacije: <https://dwp-balkan.org/bs/online-materijal/nazivanje-ratnih-zlocina-pravim-imenom/>

Program forumZFD za Zapadni Balkan finansira Ministarstvo za ekonomsku saradnju i razvoj Savezne Republike Njemačke (BMZ).

TRIAL International je nevladina organizacija koja se bori protiv nekažnjivosti počinitelja najtežih međunarodnih zločina i podržava žrtve u njihovoj borbi za pravdu. Organizacija pruža besplatnu pravnu pomoć žrtvama, podnosi slučajeve, razvija kapacitete lokalnih aktera i zagovara poštivanje ljudskih prava. TRIAL International je s radom u Bosni i Hercegovini počeo 2007. godine, a **Ured u BiH** je otvoren 2013. godine. Organizacija se bori protiv nekažnjivosti i promoviše tranzicijsku pravdu, čime nastoji unaprijediti prava žrtava ratnih zločina. Fokus rada je na najranjivijim skupinama, uključujući preživjele ratnog seksualnog nasilja, porodice nestalih osoba i bivše logoraše.

Više o organizaciji TRIAL International:

www.trialinternational.org

www.trial.ba

Rad TRIAL International programa u Bosni i Hercegovini, uključujući i rad na izradi ovog dokumenta, realizovan je zahvaljujući podršci Rockefeller Brothers Funda.

Udruženje Mreža za izgradnju mira (Mreža mira) nevladina je organizacija koja je osnovana 2010. godine i okuplja 220 organizacija civilnog društva i škola u Bosni i Hercegovini. Kroz osnaživanje civilnog društva putem umrežavanja, razvoja i podsticaja društvene komunikacije, solidarnosti i dijaloga sa svim društvenim akterima, Mreža mira zalaže se za mirno, sigurno, pravедno i prosperitetno bosanskohercegovačko društvo zasnovano na humanim, građanskim i demokratskim vrijednostima.

Više o udruženju Mreža mira:

<https://www.mreza-mira.net>

IZDAVAČI

Forum Živiler Friedensdienst e.V. (forumZFD), TRIAL International
i Udruženje Mreža za izgradnju mira

AUTOR

Dejan Lučka

UREDNIČE

Sunita Dautbegović - Bošnjaković, Ajna Mahmić i Amina Hujdur

RECENZENTKINJE

Lejla Gačanica i Selma Korjenić

LEKTURA

Zinaida Lakić

GRAFIČKI DIZAJN

Šejla Bratić

TIRAŽ

100 komada

Decembar, 2022.

Sarajevo

